

EKONOMİNİN JEOPOLİTİĞİ

Mevcut uluslararası sistemin uzunca bir zamandan beri ekonomik ve buna bağılı olarak siyasi açıdan bir dönüşümden, eskilerin deyişiyile bir istihale döneminden geçtiği görülmektedir. Bu dönüşüm ve istihale döneminin en güçlü emaresi olarak da özellikle ABD ile Çin arasında dünyanın farklı coğrafyalarında yaşanan ekonomik ve siyasi güç elde etme yarışı ya da karşısındakinin gücünü kırma mücadelesi gösterilebilir. Bir başka ifadeyle uluslararası sistem ABD ile Çin arasında bir hegemonya devrine mi hazırlanmaktadır? ABD ile Çin arasındaki ekonomik, politik ve askeri gelişmelere kısa bir bakıştan önce hegemonya kavramının incelenmesi işlevsel olacaktır. Hegemonya kavramı siyaset bilimi ve ekonomi politik literatürüne Antonio Gramsci tarafından kazandırılmıştır. Gramsci, hegemonyanın tesisi için zor kullanımı ve rızanın sağlanması olmak üzere iki unsurun bir arada olması gerektiğini ifade etmiştir. Bu çerçevede ABD Soğuk Savaş döneminden Trump dönemine kadar geçen süre zarfında gücü ve etkisi farklı kategorilerde olmak üzere hem rızanın sağlanması hem de yeri geldiğinde zor kullanımı yolunu başarılı bir şekilde kullanabilmiştir. Bununla birlikte son zamanlarda ABD'nin rızanın sağlanması konusunda birtakım güçlüklerle karşılaştığı da çok açık bir şekilde görülebilmektedir. Buna mukabil Çin'in hem ekonomik hem de kültürel açılardan rızanın sağlanmasını çok başarılı bir şekilde yerine getirdiği açık bir şekilde müşahade edilmektedir. Diğer taraftan aşağıda ifade edildiği gibi Xi Jinping dönemiyle birlikte Çin'in zor kullanımı konusunda eskiye nazaran daha aktif bir dış politika izlemekte olduğu görülse de bu konuda rüştünü ispat etmesi gerektiği de çok açık bir durum olarak belirmektedir.

ABD, Soğuk Savaş'ın bitişinden 11 Eylül saldırılarından sonra gerçekleştirdiği Afganistan ve Irak operasyonlarına kadar geçen süre zarfında gücün ekonomik, askeri ve siyasi veçheleri bakımından tipik bir hegemon güç gibi davranabilmiştir. Diğer taraftan Çin, Deng Xiaoping döneminden itibaren uyguladığı barışçıl yükseliş siyasetini kısmen terk ederek Xi Jinping dönemiyle birlikte daha faal ve agresif bir dış politika stratejisini uygulamaya koymuştur. Çin'in değişen dış politikasının ekonomi ayağına bakıldığında ise küresel hegemonya stratejisine uygun en belirgin ekonomik girişiminin Tek Kuşak Tek Yol Projesi olduğu ifade edilebilir. Çin'in, bu projeye Avrasya ve Afrika kıtalarından müteşekkil Dünya Adası üzerinde denetim kurmak suretiyle küresel ticareti ve ekonomiyi domine ederek yeni başat güç olmayı amaçladığı çıkarsamasında bulunulabilir. Bunun dışında küresel ticaretin kontrolü çerçevesinde Dünya Adası dışında ABD'nin arka bahçesi Latin Amerika'da da Çin'in kayda değer stratejik açılımları uygulamaya koyduğu ayrıca belirtilmelidir. ABD ise Çin'in küresel ekonomiyi domine etme girişimine karşı iş birliği yerine daha çok çatışma dinamiklerini ortaya koyan bir strateji geliştirmekte olduğu görülmektedir. Örneğin Pasifik bölgesinde Çin'in Tek Kuşak Tek Yol Projesi'ne karşı ABD-Japonya-Avustralya-Hindistan'ın oluşturduğu Quadilateral girişim, Batı Hint Okyanusu'nda yaşanan korsanlık faaliyetleri, Afganistan'dan ABD'nin çekilmesi ile birlikte Taliban'ın iktidara gelmesi ya da Orta ve Doğu Avrupa'da yaşanan son gelişmeler bu meyanda değerlendirilmelidir.

Yukarıda ifade edildiği gibi jeo-ekonomi perspektifinden bakıldığında, Xi Jinping yönetimiyle birlikte izlemeye başladığı daha aktif ve yüksek profile sahip siyasetinin sonucu olarak askeri alanda Çin'in daha fazla hava savunma bölgeleri ilan ettiği, tartışmalı

karasularında daha fazla petrol sondaj kuleleri ve yapay adalar inşa etmesi girişiminde bulunduğu, Asya Altyapı Yatırım Bankası ve BRICS Bankası'nın kurulması suretiyle uluslararası sistemi daha aktif bir şekilde biçimlendirmeye çalıştığı ya da diplomasi alanında küresel bir lider olmanın sonucu olarak Ukrayna ve Afganistan'daki çatışmalarda daha aktif bir şekilde arabulucu rolü üstlendiği müşahede edilmektedir. Bu noktada özellikle bir küresel ekonomik hegemonya mücadelesinde Çin'in ABD'nin stratejik çıkarlarını ve ABD'nin nüfuz bölgelerini tehdit ettiği görülmektedir. Bu meyanda Çin'in özellikle dünyanın çeşitli bölgelerindeki fakir ülkelere ekonomik yardımlar aracılığıyla yeni stratejik etki alanları yarattığı veya var olan stratejik etki alanlarını derinleştirmeye çalıştığı ifade edilebilir.

Nihai tahlilde başta uluslararası ekonomik sistem olmak üzere dünya sisteminin ve gelişmelerin alacağı seyrin başta ABD ve Çin olmak üzere büyük güçlerin tavırlarının niteliğine bağlı olarak değişkenlik arz edeceği görülmektedir. Bir başka ifadeyle büyük güçler tavırlarını iş birliğinden yanı mı yoksa çatışmadan yana mı kullanacaktır? Gelecek çok yakın ve de gelişmeler çok dinamik.

Dr. Öğr. Üyesi Tarık Demir